

מכאן ועד סוף החוברת, הועתקו הדברים מעלוני 'יוסף דעת' על מסכת יבמות (שיצאו לאור בשנת תשנ"ג), ומשאר חוברות 'יוסף דעת' בסוגיות המקבילות.

דף עג

'התרומה והבכורים חייבים עליהן מיתה וחומש... ואסורין לזרים' — התוס' תמהו מה הוצרך לומר שאסורים לזרים לאחר ששנה שחייבים עליהם חומש. ולכאורה יש מקום לפרש 'ואסורין לזרים' — בהנאה של כילוי. וע' באריכות בחדושי הגר"ר בנגיס ח"א ז.

(ע"ב) ז'לא בערתי ממנו בטמא — ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר שמן של תרומה שנטמא. ואימא ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר שמן של קדש שנטמא? לאו קל וחומר הוא...' — מבואר בגמרא (ע' בסוגיא המקבילה בשבת כה) שיש ללמוד ב'קל וחומר' איסור הנאה בשעת שריפת הקדשים, ממעשר שני טמא שאסרה תורה להדליק בו את הנר. אבל תרומה נתמעטה מאיסור זה.

ולכאורה משמע שענינו של האיסור הוא עצם ההנאה מן המעשר הטמא בשעת שריפתו, וכדומה לאיסור הנאה מקדשים.

ואולם הגר"מ שך שליט"א כתב לחדש (אבי עזרי (קמא) מעש"ש ג,א), שלפי האמת שהתורה מיעטה תרומה מאיסור זה, נראה שענינו של איסור הדלקת הנר ממעשר טמא אינו משום איסור-הנאה אלא משום ביטול מצוותו, כי אף על פי שמעשר שנטמא אינו ראוי לאכילה, אך ראוי לסיכה, כמפורש להלן (עד.). ולכן אסור לו לבטל את יעודו בשריפתו אלא חייב לסוך בו לקיים מצוותו. וכענין הסמוך לו, איסור ולא נתתי ממנו למת ענינו ביטול מצות אכילתו בירושלם, כך גם איסור לא בערתי ממנו בטמא היינו ביטול מצות סיכה שיש עליו גם בטומאתו.

[וכתב לפי זה, שאין עונש מלקות על איסור זה, כי הוא כמו לאו שאין בו מעשה, שהרי לא המעשה הוא האיסור אלא המניעה מעשייה אחרת היא האיסור].

(א). לכאורה יצא לפי זה, שאם השמן אינו ראוי לסיכה, כגון שהוא נמאס — יהא מותר להדליק בו את הנר. וכן יוצא לפי זה שודאי אסור להדליק מעשר כשאין לו כל הנאה בהדלקתו, שהרי אין האיסור משום ההנאה אלא משום שמבטלו מיעודו. וקשה בעיקר הסברה, הלא משמע בגמרא שצריך לימוד מיוחד להחזיר תרומה מהנאה בשעת שריפה, ולולא כן היינו למדים תרומה ממעשר [ב'קל וחומר' או ב'הקש'] לאסור, כמו שכתבו התוס' (כאן ובשבת). והלא אם לפי האמת טעם האיסור במעשר הוא רק משום, ובאופנים, שהוא ראוי לסיכה, הלא התרומה הטמאה אסרה בסיכה ומצוותה בשריפה, ומה שייך ללמוד איסור הנאה בתרומה ממעשר, עד שנצטרך לימוד מיוחד להתיר.

ואמנם מבואר שם בדבריו, שרק לאחר שנתמעטה התרומה מאיסור זה, רק אז אנו נוקטים שטעם האיסור במעשר הוא משום ביטול מצוותו, אבל אילו גם התרומה היתה אסורה, ודאי היינו מפרשים טעם האיסור מצד עצם ההנאה. אך עדיין צ"ב, אם מצד הסברה עצמה ניתן לפרש כך את גדר האיסור, שוב ממילא אין מקור לאסור תרומה. ואם מבואר בגמרא ללמוד איסור בתרומה ממעשר, הרי לנו ראייה שהגמרא נוקטת כסברה פשוטה שהוא איסור הנאה גם כאשר אינו ראוי למצוה אחרת. וצ"ע.

ויש לומר על פי מה שכתב האור-שמח (מעש"ש ג,י) שמהתורה מותר לסוך בשמן תרומה טמאה, ורק מדרבנן עשו סיכה כשתיה, ואם כן היה מקום ללמוד שמן תרומה ממעשר שני שאסור להדליק בו את הנר כי בזה מבטל ממנו מצוותו.

ובספר אבני נזר (אה"ע תנ"ד) כתב גם כן כסברה הנ"ל, שאיסור הדלקה במעשר שני הוא משום שניתן לאכילה או לסיכה, אלא שהוסיף שהוא הדין בקודש, שנלמד בקל וחומר ממעשר, גם שם ענין האיסור משום שניתן לאכילה. ומבואר מדבריו

שאף על פי שבמצבו עתה אין בו התר אכילה, שהוא טמא, אסרה תורה להדליקו משום שניתן בעיקרו לאכילה. ומיושבת סוגיא דידן. ולפי זה נראה שהוא הדין שמן מאוס שאי אפשר לסוכו — אסור בהדלקה. ובמקום אחר (או"ח שעו, ה בהגהה) שנה שוב סברה זו ותלאה במחלוקת הראשונים — האם איסור הדלקת שמן של מעשר, ענינו משום ביטול מצוותו או ההדלקה מצד עצמה אסרה. ב. יש להעיר על הסברה האחרונה שכתב באבי עזרי, להחשיב כגון זה לאו שאין בו מעשה, הגם שהמעשה הכרחי, ממשנה בפסחים סג. ובשפת אמת שם; תוס' נוזר יז ובמפרשים; רמב"ם וראב"ד — גזלה א. ואכ"מ.

דף עד

'שרפת אונן ומחוסר כפורים כשרה' — שיטת רש"י (ע' בזבחים יז), משום שפרה קדשי בדק הבית היא ולא נאמרו פסולים הללו אלא בקדשי מזבח. ולכאורה לפי זה, הוא הדין שאר פסולי עבודה, אינם שייכים בפרה, [ורק טמא פסול מן הדין המיוחד האמור בפרשת פרה, שכל מעשיה באיש טהור]. וכן כתב הגרי"ז (הלכות פרה). ואולם המנחת-חינוך (שצו, טו) כתב שנראה שכל שאר הפסולים מלבד אלו המנויים בגמרא [וגם עבודה בשמאל] — פוסלים בפרה. וכן יוצא לכאורה לשיטת התוס' (כאן ובזבחים), שדוקא אלו כשרים משום 'קל וחומר' מטבול יום. [התוס' בזבחים נקטו שבעל-מום פסול בפרה. והמנ"ח (ערה, יא) פקפק בדבר. וכן העיר על כך בחזו"א. וב'אמבוהא דספרי' (חוקת טז) הביא מתוספתא (פרה ג, ב) שבע"מ פסול]. ע"ע בפרי ענין זה: בק"ן אורה; תוס' רעק"א ורש"ש — פרה יב, י; חזון איש — פרה ת, ח; דבר אברהם ח"א ז; בית ישי — קלו. —

*

'העריב שמשו — אוכל בתרומה. הביא כפרה — אוכל בקדשים' — 'בתשובה יש שני ענינים — להבא, ותיקון העבר. וזהו טעמא שצריך שני דברים: טהרה — על להבא [במי הדעת, הוא תורה תבלין ומציל מעבירות להבא, שהמאור מחזיר למוטב (כמו שאמרו במדרש ריש איכה) וכמו שאמרו (בתנא דבי אליהו ומדרש ויק"ר כה) שהתשובה, למד דף אחד — ילמד שני דפים] וכפרה — הוא לתקן העבר ולכפר החטא, והוא על ידי קרבן, ודוגמתו תפילה או תענית וצדקה. וקיימא לן 'כפרה לא מעכבת' (יבמות עד) — דהתשובה, אפילו הרהר בלבו הרי זה צדיק גמור, וזהו רק לתרומה, המורם מן החול הגמור להיות על כל פנים בגדר צדיק, אבל לקדשים, הרוצה להתקדש ולהיות קדוש, צריך גם כן לרפא את הקודם'. (צדקת הצדיק — יב).

דף עה

'והא שהוא גברא דסליק לדיקלא וחרויה סילוא בביצים ונפק מיניה כחוט דמוגלא, ואולידי? — הא שלח שמואל לקמיה דרב ואמר ליה צא וחזר על בניו מאין הם' — יש להוכיח מכאן שפצוע דכא האמור בתורה הוא רק כשאינו יכול להוליד בשום אופן, ואם אך יש אפשרות שיוליד, אפילו אפשרות

'נשיו' — כשידוע שהוא זכר, שביציו מבחון. ורבי פירש 'נשיו' — אמו, כגון שנישאה לכהן ומת ויש לו זרע ממנו והוא טומטום, הרי הוא מאכילה בתרומה אעפ"י שאינו מוליד.
אנדרוגינוס אוכל בתרומה ואין אוכל בקדשים (— בקדשי קדשים, שאינם נאכלים אלא לזכרי כהונה. (רש"י).

ד. משוך, וגר שנתגייר כשהוא מהול, וקטן שעבר זמנו (— כלומר, כל מילה שלא בזמנה), וכן מי שיש לו שתי ערלות — אינם נימולים אלא ביום (וביום). רבי אלעזר בר' שמעון אומר: בזמנו — אין נימולין אלא ביום, שלא בזמנו — נימולין ביום ובלילה. (וא"ו לא דריש).

א. לכאורה נראה למסקנת הסוגיא, שמשוך בזמנו, ביום השמיני — לדברי הכל נימול ביום ולא בלילה, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא.

ב. הטפת דם ברית לנולד מהול — כתב בהגהות מיימוניות, שאם הטיפו בלילה, צריך לחזור ולהטיף ביום. ומהרש"ל (יש"ש ה) חולק וסובר שאמנם ראוי לכתחילה להטיף ביום, אך בדיעבד או בשאר סיבות, אפילו בדוחק קצת — אף בלילה יצא.

ה. מסקנת הגמרא שהנותר אינו נשרף אלא ביום, גם כאשר נשרף שלא בזמנו. (והנותר... ביום השלישי באש ישרף).

ו. אמר רבי אלעזר: ערל שהזהו — הזאתו כשרה, (כטבול-יום שאעפ"י שאסור בנגיעת תרומה הזאתו כשרה, כל שכן ערל שמוטר לגעת בתרומה ובקדשים, הזאתו כשרה). ותניא נמי הכי. ואולם בברייתא אחרת מבואר שערל פסול לקדש, והוא הדין להזאה. ותלה רב יוסף שאלה זו במחלוקת רבי עקיבא ורבי אליעזר. (וכן אמרו להלן ע"ד).

דין הכשרים והפסולים לעבודות הפרה — נתבאר ביומא מב-מג.

דף עג

- קכג. א. אלו הלכות ישנן בתרומה ובבכורים שאינן במעשר-שני, ואלו במעשר ובבכורים שאינן בתרומה?
ב. מה דינו של האוכל ושל המבער מעשר ותרומה בטומאת הגוף או בטומאת עצמם?
ג. באלו דברים קדשים חמורים מתרומה ובמה תרומה חמורה מקדשים?

א. התרומה והבכורים, טמא האוכלם [כשהם טהורים. ע' סנהדרין פג] חייב מיתה (ומתו בו כי יחללהו, והבכורים כתרומה שנאמר לא תוכל לאכל בשעריך... ותרומת ידך — אלו הבכורים), וזר האוכלם בשוגג חייב חומש, והם נכסי כהן (לקדש בהם אשה וליקח בהם כל דבר), ועולים באחד ומאה (מדרבנן, אבל מדאורייתא בטלים ברוב. תוס'), וטעונים רחיצת ידים, והערב שמש, ונוהגים בשאר שני שבוע, ואין להם פדיון — מה שאין כן במעשר, טמא האוכלו בלאו ולא במיתה, ומותר לזרים, ואינו ממונו (כרבי מאיר שאמר מעשר ממונו גבוה הוא. ולרבי יהודה ממונו הדיוט הוא לקדש בו את האשה. והתוס' כתבו שאפילו לרבי יהודה אסור ליקח בהמה טמאה עבדים וקרקות ממעות מעשר שני. ועוד הוסיפו שאפשר שמדרבנן אסור ליקח בו אפילו מלבושים לחי), ובטל ברוב, ואינו טעון רחיצת ידים, ולא הערב שמש, ואינו נוהג בכל השנים, ויש לו פדיון.

א. זר שאכל תרומה במזיד — במיתה בידי שמים. ולדברי רב אינו אלא באזהרה (ע' סנהדרין פד).

וישנה דעה שתרומת פירות מלבד דגן תירוש ויצהר — באזהרה ולא במיתה. (ע' מלאכת שלמה ריש מעשרות עפ"י הראב"ד; שבט הלוי ח"א קסג, ג).
 ב. מה שאמרו שמעשר אין צריך רחיצת ידים — כתבו התוס' (עפ"י חולין קלא), שלרבי מאיר זהו בין לאכילה בין לנגיעה, ולחכמים נגיעה דוקא אבל לאכילה טעון ביאת מים. ולכאורה משמע שלדברי חכמים, מעשר צריך נטילה הן בפת הן בפירות, (וכן נקט בלקוטי הלכות בחגיגה כדבר פשוט). ואולם מסתימת דברי הרמב"ם נראה קצת שלפי האמת מעשר כחולין ואין צריך נטילה אלא פת. (ע' חזון איש כה, א-ג; 'חדושי הגר"ח על הש"ס'. ויש אומרים שהרמב"ם פסק כרבי מאיר. ע' בספר ראשון לציון ובשפת אמת כאן ולהלן יט:).
 והתור"ד (בחגיגה יח) פירש שלא אסרו חכמים במעשר אלא כשכל גופו טמא, אבל מי שגופו טהור וידיו מטומאות, מותר באכילת מעשר כחולין ואינו צריך נטילה.
 לדברי רבי שמעון, גם לענין הקולות שיש בתרומה ואינו במעשר, שוים הבכורים לתרומה (ותרומת ידך — קרא הכתוב לבכורים תרומה), שמוותרים לאונן, ופטורים מן הביעור, ומותר לבער מהם בטומאה, ואין מלקות לאוכלם בטומאת עצמם — שלא כמעשר.

יש במעשר ובבכורים מה שאין בתרומה — שהם טעונים הבאת מקום, וטעונים וידוי (לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך... ותרומת ידך). ולדברי חכמים, שניהם אסורים לאונן וחייבים בביעור, ואסור לבער מהם בטומאה והאוכלם בטומאת עצמם — לוקה. ורבי שמעון חולק, וכדלעיל.
 אף על פי שבידוי-מעשר מתודה גם על התרומה, לא היה מתודה על התרומה בפני עצמה, ובוה שונה ממעשר ובכורים. (תוס').

ב. המעשר, אסור לבערו בטומאה (ולא בערתי ממנו בטמא), והאוכלו בטומאה, בין בטומאת הגוף בין בטומאת הפירות — לוקה. (נפש כי תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים — הרי אזהרה לטומאת הגוף. לא תוכל לאכל בשעריך מעשר... — מה שהתירתי לך לאכול בשעריך, הטמא והטהור יחדו, אסרתי לך במעשר).
 התרומה, מותר לבערה בטומאה (לא בערתי ממנו בטמא) — אבל אתה מבעיר שמן של תרומה טמאה. ויש דורשים ממשמרת תרומתי ומתתן לו. כדלהלן עד ושבט כה), אבל אסור לאכלה בטומאה, והאוכלה בטומאת הגוף באזהרה (בקדשים לא יאכל) ובמיתה (ומתו בו כי יחללהו. ודוקא בתרומה טהורה. סנהדרין פג. וע"ש בתוס'). ואם אכל תרומה טמאה — אינו לוקה. ערמב"ם תרומות ז, א ובנו"כ). והאוכל תרומה טמאה — עובר באיסור תורה אבל אינו במלקות (בשעריך תאכלנו — לזה ולא לאחר).
 הקודש, אסור להבעירו בטומאה, כגון שמן של מנחות, קל וחומר ממעשר הקל. (ויש 'לאו' על הנאה מקודש טמא, משום שהוקשו קדשים למעשר. עתוס' כאן ובפסחים כד). והטמא שאכל קדש — ענוש כרת. והאוכל בשר קודש בטומאה — לוקה (לא תוכל לאכל... ובכרת בקרך...).

א. יש אומרים שאין לוקים על הנאה בטומאה. (ע' רמב"ם מעשר שני ג, א-ב ואבי עזרי שם; השגות הרמב"ן על ספר המצוות — שרש ח; צ"ח כאן. ויש אומרים שלוקים. עפ"י פירוש הרא"ש — מעשר שני ה, יב).

ב. הדלקת נר במעשר-שני טהור — רש"י (בד"ה ת"ל) כתב שכל-שכן שאסור להדליק, ואולם הר"ש והרע"ב (שביעית ח, ב) כתבו שמוותר להדליקו. (וע' אבני נזר א"ח שעד, ה בהגהה; אה"ע תנ"ד; שבט הלוי ח"ה סוף קונטרס המצוות).
 ג. יש אומרים שההנאה מתרומה טמאה בשעת שריפתה, אינה היתר בעלמא אלא קיום מצוה במצות התרומה, שהכהן יהנה ממנה בשעת שריפתה. (עפ"י רשימות שיעורים לגרי"ד סולוביצ'יק (סוכה לא) בדיוק לשון הגמרא והרמב"ם. וכיו"ב כתבו בדעת רש"י, שמצוה ליהנות בשעת ביעורה כי אם לא כן

נמצא מפסיד תרומה. ע' בשו"ת משיב דבר ח"ב סוס"י פ ובהידושויו כאן; גליונות קה"י. וע' גם באבי עזרי קמא — תרומות ב,יד).

ד. לכאורה יוצא מסוגית הגמרא בפסחים, שלפי רבי אבהו וחזקיה שאין למדים איסור הנאה מיתור הכתוב 'לא יאכל' בקדשים, אם כן ישנם שני 'לאוין' באכילת בשר קדש טמא; והבשר אשר יגע... לא יאכל וגם לא תוכל לאכל... ואולם הרמב"ם פסק שאינו לוקה אלא אחת. ונראה שזהו רק לפי שיטתו שאין לוקין בהכפלת לאוין אלא פעם אחת. (עפ"י מנחת חינוך קמה, ב). ה. מבואר בפסחים (כה) שגם אימורי הקרבן נתרבו לאיסור אכילה כשהם טמאים. והרמב"ם לא הביא חיוב לאוכל אימורים בטומאה אלא בטומאת הגוף. וע' בצל"ח בפסחים שלהלכה אין חיוב משום טומאה לאוכל אימורים טמאים).

ג. הקודש חמור מן התרומה בכמה וכמה דברים: יש בו פיגול ונותר, קרוי 'קרבן', יש בו מעילה, והאוכלו בטומאת הגוף — ענוש כרת, ואסור לאונן — משא"כ בתרומה. ויש בתרומה שאין בקודש — שהאוכלה בטומאת הגוף במיתה בידי שמים, ויש בה חיוב חומש לזר האוכלה בשוגג, [אבל קדש משעה שהותר לכהנים אין בו מעילה ולא חומש], ואין לה פדיון [אבל מצינו פדיון לקודש, עד שלא קידש בכלי], ואסורה לזרים [אבל קדשים קלים מותרים לזרים].

דף עד

קכד. א. ערל — מהו במעשר?

- ב. מיהו האסור במעשר ומותר בתרומה ובפרה, ומי אסור בתרומה ומותר בפרה ובמעשר, ומי אסור בפרה ומותר בתרומה ובמעשר?
- ג. מעשר שני שנטמא — האם מותר לסוכו?
- ד. מה דין טבול יום ומחוסר כפורים לענין אכילת מעשר תרומה וקדשים?

א. רבי יצחק אמר: ערל אסור במעשר שני, (גזרה שוה ממנו ממנו מפסח). משמע בגמרא שלרבי מאיר האוסר מעשר ראשון לזרים, כמו כן ערל אסור במעשר ראשון. ולחכמים — מותר.

ב. אונן אסור באכילת מעשר ומותר בתרומה ובפרה (שהיא קדשי בדק הבית ולא קדשי מזבח, ולא גרע מטבול יום שכשר). טבול יום אסור בתרומה ומותר בפרה ובמעשר. מחוסר כפורים אסור בפרה ומותר בתרומה ובמעשר. וכדעת רבי יוסף הבבלי, אבל לתנא קמא מחוסר כפורים כשר בפרה.

ג. אמר ריש לקיש אמר רבי סמיא: מנין למעשר שני שנטמא שמותר לסוכו שנאמר ולא נתתי ממנו למת — למת הוא דלא נתתי, הא לחי דומיא דמת נתתי, וזו סיכה ששוה בחיים ובמתים).

א. יש מדייקים מדברי הגמרא והרמב"ם שבסיכת מעשר אין קיום מצוה אלא התר בלבד הוא (ע' ברכת אברהם). ויש אומרים שמעשר טמא חייב לסוך בו (עפ"י אבי עזרי מעש"ש ג, א). והמאירי כתב שלא התירו לסוך אלא כשהגיע המעשר לירושלים וכמאן דאמר מעש"ש בירושלים לא נפדה אפילו בטומאה. אבל להלכה יש לפדותו הלכך אין לסוך בו. ב. לקיחת ארון ומלבושים לחי במעשר-שני שנטמא — יש אוסרים [ואפשר מדרבנן] ויש אומרים